Kotewka czyli orzech wodny (*Trapa muzzanensis* Jäggi) z wykopaliska z średniowiecza w Gdańsku

Trapa muzzanensis Jäggi aus der mittelalterlichen Ausgrabung von
Danzig.

KONSTANTY MOLDENHAWER

(wpłynęło 5. XII. 51 r.)

W czasie rozkopywania dawnej osady rzemieślniczo-rybackiej w Gdańsku z okresu średniowiecznego znaleziono między innymi jeden egzemplarz kotewki muceńskiej. Na skutek jednak leżenia przez bardzo długi czas w wilgotnym stanowisku pod dużym ciśnieniem (w tym miejscu stały przed drugą wojną światową kilkupiętrowe budynki) orzech ten został nieco zdeformowany, jednak jego charakterystyczne cechy dało się z całą pewnością ustalić. Posiada on cztery dobrze widoczne tępe wyrostki, leżące pomiędzy czterema kolcami i ta właśnie cecha pozwoliła nam odróżnić ją od zwyczajnej Kotewki—*Trapa natans* L., u której brak tych wyrostków w tym miejscu.

Wykonane pomiary znalezionego orzecha wykazały, że długość jego wraz z szyjką wynosi 21 mm, szerokość łącznie z kolcami — 31 mm, grubość 16 mm, a średnica szyjki 7 mm. Zarówno obecność wspomnianych wyżej czterech wyrostków jak i wymiary orzecha skłoniły nas do zaliczenia go gat. *Trapa muzzanensis* Jäggi czyli do kotewki muceńskiej (5). Niektórzy autorzy radzieccy jak Flerow a za nim Wasiliew uważają te rośliny za odrębny gatunek *Trapa europaea* Flerow (= *Trapa natans* var. *muzzanensis* auct. fl. europ. ross. et polon. non Jäggi) (1).

H e g i (2) podaje, że kotewka muceńska była znana swego czasu jedynie z jeziora Lago di Muzzano w pobliżu Locarno (Szwajcaria), choć znaleziono ją również w wykopaliskach w interglaciale w Gondiswil w Czwajcarii i niedaleko Grodna koło Bohatgrowicz (Szafer). Raciborski opisuje polskie okazy żyjące z Horonicza nad Berezyną, a H r y n i e w i e c k i podaje (3), że znaleziono je także w jeziorze Pohost na Polesiu (D ą b r o w s k a). Istnieje historyczna wzmianka o występowaniu tego gatunku również w jeziorze Birżańskim na Żmudzi (T y s z k i e w i c z).

Fig. 1. *Trapa muzzanensis*
J ä g g i ze średniowiecznego
wykopiska w Gdańsku.

Według Hegi'ego (2) szwajcarskie i rosyjskie formy (*Trapa europaea* Florow) mają się odróżniać od południowo-europejskich nieco dłuższymi i węższymi wyrostkami. Zresztą ras jest wiele. Radzieccy botanicy wyliczają ich około 25 (1).

Kotewki rosną w słodkich wodach stojących lub wolno płynących. W związku z odmulaniem wód zaczynają zanikać.

Dawniej u nas służyły jako pożywienie i dziś jeszcze w krajach południowych jak w Indiach, Indochinach, Chinach, Japonii używane są przez miejscową ludność do wyrabiania mąki i wypiekania z niej chleba. W niektórych miejscowościach orzechy kotewek służą za lek przeciwko chorobom jak wściekliznie, ukąszeniom żmij, dezynterii itd. Do niedawna używano je w medycynie pod nazwą: „Nuces aquaticae seu semine Tribuli aquatici.“ (2).

Być może, że i ludność, zamieszkująca w średniowieczu osadę w Gdańsku, gdzie znaleziono kotewkę muceńską, korzystała z niej jako pokarmu, a może i dla celów leczniczych. W każdym razie z dużą dozą prawdopodobieństwa można twierdzić, że nie dostała się tam przypadkowo, lecz była rozmyślnie zbierana, być może, dla podanych wyżej celów.

CYTOWANA LITERATURA

1. Flora SSSR t. XV, 1949, Moskwa.
2. Hegi G. 1936. Illustrierte Flora von Mitteleuropa, t. 45, 8, s. 888. Berlin.
3. H r y n i e w i e c k i B. 1950. Kotewka czyli Orzech wodny. Chrońmy przyrodę, 11/12, Warszawa.
4. R a c i b o r s k i M. 1911. Kosmos, Lwów.
5. S z a f e r W., K u l c z y ń s k i S., P a w ł o w s k i B. 1924. Rośliny Polskie, Warszawa.

ZUSAMMENFASSUNG

Bei der mittelalterlichen Ausgrabung von Danzig fand man ein Nuss von *Trapa muzzanensis* J ä g g i. In dieser kurzen Mitteilung ist eine Beschreibung der obengenannten Nuss angegeben so wie Auskunft über bisherige Befunde.